

Magdalena Bartoszek

NOVA CAUSAE PROPOSITIO
W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU
I INSTRUKCJI PROCESOWEJ *DIGNITAS CONNUBII*

Prawodawca wśród przysługujących stronie w procesie o nieważność małżeństwa środków przeciw wyrokowym wymienia skargę o nieważność wyroku (*querela nullitatis contra sententiam*), apelację (*appellatio*) oraz prośbę o ponowne rozpoznanie sprawy po dwóch zgodnych wyrokach (*nova causae propositio*). Wyodrębnienie tak wielu środków zaskarżenia wyroku wynika z faktu, iż wydany wyrok może okazać się nieważny, bądź niesporawiedliwy, zaś celem procesu jest przede wszystkim dojście do prawdy obiektywnej co do zaskarżonego małżeństwa. W konsekwencji, w sytuacji, gdy strona czuje się pokrzywdzona wydanym rozstrzygnięciem, może wnieść apelację. Jeżeli jednak jej zdaniem wyrok jest dotknięty jedną z przyczyn nieważności wskazaną w kan. 1620 i kan. 1622 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹ może wystąpić ze skargą o nieważność. Z kolei w sytuacji, gdy nie ma już w sprawie możliwości apelowania, może wystąpić do trybunału apelacyjnego z prośbą o ponowne rozpoznanie sprawy, przedstawiając jednocześnie nowe i poważne dowody lub argumenty.

MGR LIC. MAGDALENA BARTOSZEK – doktorant, Katedra Kościelnego Prawa Procesowego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: magda.kolbuc@gmail.com

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

W niniejszym opracowaniu przedstawiona zostanie jedynie *de petitione novi eiusdem causae examinis post duplicem decisionem conformem*, czyli prośba o nowe rozpatrzenie sprawy po podwójnym zgodnym wyroku, określana potocznie jako *nova causae propositio*, czyli nowe przedstawienie sprawy, a to z uwagi na szczególny charakter wymienionego środka. Postępowanie bowiem prowadzone na skutek wniesienia owej prośby ma charakter wyjątkowy i jest dopuszczalne tylko w sytuacji, gdy w danej sprawie dotyczącej stanu osób zapadły już dwa zgodne wyroki i nie ma już w niej miejsca na ewentualną apelację. KPK/83, w odniesieniu do omawianego środka, zawiera jedynie jeden kanon – 1644, podczas gdy Instrukcja procesowa *Dignitas connubii*² bardziej szczegółowo reguluje tę kwestię, poświęcając jej stosunkowo dużo, bo aż pięć artykułów.

1. CHARAKTER NOVA CAUSAE PROPOSITIO

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga charakter wymienionego środka. Prawodawca w Instrukcji, jak i w Kodeksie nowe przedstawienie sprawy umieścił odpowiednio w Tytule XII Instrukcji i VIII KPK/83 regulującym zaskarżenie wyroku. Niemniej jednak, niewątpliwie *Nova causae propositio* nie stanowi środka zaskarżenia wyroku w ścisłym tego słowa znaczeniu, do jakich prawodawca zalicza apelację oraz skargę o nieważność wyroku. Stanowi ona wprawdzie środek przeciw wyrokowi, niemniej jednak nie ma ona na celu podważenia jego ważności. Celem tej instytucji jest zapewnienie sprawiedliwości. W rezultacie przyjąć należy, iż prośba o nowe rozpatrzenie sprawy po podwójnym zgodnym wyroku inicjuje postępowanie w wyjątkowej sytuacji i stanowi nadzwyczajny środek przeciw wyrokowi, skorzystanie z którego uzależnione jest od spełnienia ściśle określonych przez prawodawcę wymogów.

Wydaje się, iż *nova causae propositio* stanowi wyjątek od normy określonej w kan. 1641, 1°, który stanowi, że w przypadku, gdy w danej sprawie zapadły dwa zgodne wyroki między tymi samymi stronami, co do tego samego żądania i z tego samego tytułu roszczenia, wówczas mamy do czynienia ze stanem rzeczy osądzonej, czyli *res iudicata*. Niemniej, dyspozycja zawarta w kan. 1643 wprost wskazuje, że sprawy dotyczące stanu osób,

² Pontifium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii „Dignitas Connubii”* (25.01.2005), Città del Vaticano 2005 [dalej cyt.: DC].

nie wykluczając spraw o separację małżonków, nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej, a tym samym wyłącza możliwość stosowania powyższego kanonu w odniesieniu do spraw o nieważność małżeństwa, co z kolei powoduje, że w tego rodzaju sprawach omawiana prośba o ponowne rozpoznanie sprawy, jest najbardziej dopuszczalna.

2. ZGODNOŚĆ FORMALNA I SUBSTANCJALNA

Przechodząc do analizy omawianego środka zauważyć należy, iż Instrukcja wyróżnia dwa rodzaje zgodności wyroków: formalną i równoważną, czyli substancjalną, podczas gdy KPK/83 w kan. 1644 § 1 odnosi się jedynie do jednej z nich – formalnej. Kanon ten stanowi mianowicie, że jeżeli w sprawie dotyczącej stanu osób zostały wydane dwa zgodne wyroki, w każdym czasie można się odwołać do trybunału apelacyjnego, przedstawiając w zawitym terminie trzydziestu dni od wniesienia zaskarżenia nowe i poważne dowody lub argumenty. Trybunał zaś apelacyjny, w ciągu miesiąca od przedstawienia nowych dowodów i argumentów, ma ustalić dekretem, czy nowe wniesienie sprawy należy dopuścić czy też nie (kan. 1644 § 1; zob. DC art. 290 § 1). Instrukcja w tym zakresie dodatkowo nakazuje, by tą samą regulacją stosować w sytuacji, gdy wyrok niższej instancji został potwierdzony dekretem na stopniu apelacyjnym (DC art. 290 § 2).

Wobec powyższego, zgodność formalna wyroków zachodzi wtedy, gdy dwa wyroki, czyli orzeczenia sędziowskie, zostały wydane pomiędzy tymi samymi stronami, w odniesieniu do nieważności tego samego małżeństwa i z tego samego tytułu nieważności a także mocą tych samych argumentów prawnych i faktycznych (DC art. 291 § 1; por. kan. 1641, 1°). Z kolei za równoważne (substancjalne), o których wspomina Instrukcja w art. 291 § 2, czyli zgodne co do istoty, uważa się te decyzje, które chociaż wskazują i określają różne tytuły nieważności, to jednak opierają się na tych samych faktach i na tych samych dowodach, które spowodowały nieważność małżeństwa³.

³ Szerzej na temat zgodności wyroków zob.: T. Rozkrut, *Zasada zgodności formalnej i substancjalnej dwóch wyroków w kanonicznym procesie małżeńskim według Dignitas connubii*, w: *Proces małżeński w świetle Dignitas connubii – pierwsze doświadczenia. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 11-12 czerwca 2007 roku. III Ogólnopolskie Forum Sądowe*, red. T. Rozkrut, Tarnów 2008, s. 87-102; zob. także G. Erlebach, *Wybrane kwestie dotyczące rozumienia zgodności wyroków (art. 291 DC)*, w: *Finis legis*

W konsekwencji, o ile pierwsza zgodność wyroków nie powinna budzić żadnych wątpliwości, o tyle druga – substancjalna, może wywoływać uzasadnione wątpliwości interpretacyjne⁴. Z tego też względu, prawodawca rozróżniając dodatkowo w Instrukcji ową równoważną zgodność wyroków w § 3 wymienionego artykułu postanowił, że w razie wątpliwości co do tego rodzaju zgodności dwóch wyroków bądź też odpowiednio braku tej zgodności, pozostawiając zawsze możliwość prawa do obrony orzeka sąd apelacyjny, który wydał drugi wyrok bądź wyższy sąd kościelny (DC art. 291 § 3).

3. PROCEDURA

W odniesieniu do samej procedury związanej z wniesieniem prośby o ponowne rozpatrzenie sprawy należy zauważyć, iż aby ją zastosować konieczne jest spełnienie dwóch wymogów, z których – jak zauważa C. Gullo – jeden jest łatwy, a drugi trudny⁵.

Pierwszy wymóg stanowi wniesienie w dowolnym czasie odwołania do trybunału apelacyjnego. KPK/83 w kan. 1644 wprost posługuje się pojęciem trybunału apelacyjnego, jednakże Instrukcja – w celu usunięcia wątpliwości, doprecyzowała, że chodzi tutaj o trybunał trzeciej lub kolejnej instancji (DC art. 290 § 1). Trybunałem właściwym będzie w tym przypadku Rota Rzymska. Drugi natomiast wymóg odnosi się do konieczności przedstawienia, w zawitym terminie trzydziestu dni od wniesienia zaskarżenia, nowych i poważnych dowodów lub argumentów⁶. Skorzystanie zatem z omawianego środka nie jest ograniczone żadnym terminem, co oznacza, że strona może wystąpić z nim w każdym czasie, o ile tylko dysponuje nowymi i poważnymi dowodami lub argumentami.

Postępowanie to, podobnie jak postępowanie apelacyjne, można zatem podzielić na dwa etapy, z których pierwszy będzie się odnosił do zgłoszenia

Christus. Księga Pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, red. J. Wroceński, J. Krajczyński, t. I, Warszawa 2009, s. 365-383.

⁴ Zob. M. G r e s z a t a, *Tytuł XII. Podważenie wyroku*, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas connubii*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 388.

⁵ C. G u l l o, *La „nova causae propositio”*, w: *Il processo matrimoniale canonico*, „Studi Giuridici” XXIX, Città del Vaticano 1994, s. 797-823.

⁶ R. S z t y c h m i l e r, *Część II. Proces sporny. Komentarz do kan. 1501-1655*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V: *Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 302.

prośby w trybunale apelacyjnym, natomiast drugi do jej poparcia poprzez przedstawienie w określonym terminie nowych i poważnych dowodów lub argumentów. Instrukcja wskazuje, iż nie żąda się, aby nowe argumenty lub nowe dowody były najbardziej poważne, a tym bardziej rozstrzygające, to znaczy, aby koniecznie prowadziły do przeciwnego wyroku, lecz wystarczy jedynie, aby czyniły go prawdopodobnym. Niemniej jednak należy pamiętać o tym, że same uwagi i spostrzeżenia krytyczne dotyczące orzeczonych wyroków, nie są także wystarczające (DC art. 292 § 1 i 2)⁷. A. Stankiewicz jako przykład nowych i poważnych dowodów lub argumentów wskazuje nowo odnalezione dokumenty, czy też nowych wiarygodnych i mających coś ważnego do powiedzenia w sprawie świadków⁸.

Podjęcie przez stronę powyższych czynności obliguje trybunał apelacyjny do wydania w terminie miesiąca od przedstawienia nowych i poważnych dowodów lub argumentów, dekretu stwierdzającego, czy nowe wniesienie sprawy należy dopuścić czy też nie (kan. 1644 § 1; por. DC art. 293 § 1). Instrukcja w tym zakresie dodatkowo poleca, aby sąd apelacyjny przed podjęciem decyzji wysłuchał obrońcy węzła i poinformował drugą stronę o wniesieniu prośby (DC art. 293 § 1). Mogą oni bowiem przedstawić okoliczności, które znacząco wpłyną na decyzję trybunału apelacyjnego. Podkreślić jednak należy, iż trybunał apelacyjny nie jest związany stanowiskiem obrońcy węzła czy też ewentualną sugestią drugiej strony, niemniej jednak – o ile wydaje się to uzasadnione – powinien poddać je pod rozważenie.

Po dokonanej analizie przedstawionych przez stronę nowych dowodów i argumentów, o ile sąd apelacyjny uzna to za wskazane, wydaje dekret dopuszczający nowe wniesienie sprawy. W takiej sytuacji w dalszej kolejności należy prowadzić postępowanie w trybie zwyczajnym – z zastosowaniem odpowiednich zmian, w ten sam sposób, jak w pierwszej instancji (DC art. 293 § 2 w zw. z art. 267).

4. SKUTKI

Odnosząc się w tym miejscu do skutków odwołania się do trybunału w celu otrzymania nowego wniesienia sprawy, należy wskazać, iż nie zawiera ono wykonania dwóch zgodnych rozstrzygnięć, chyba że trybunał

⁷ G r e s z a t a, *Tytuł XII. Podważenie wyroku*, s. 389.

⁸ A. S t a n k i e w i c z, *Le prove e gli argomenti nuovi per il riesame della causa*, „Apollianaris” 68 (1995), s. 487-519.

apelacyjny uznając prośbę za prawdopodobnie uzasadnioną i obawiając się powstania szkody nie do naprawienia na skutek wykonania wyroku, może nakazać jego zawieszenie (DC art. 294). Podobnie, choć nieco odmiennie, kwestia ta wygląda w KPK/83. Prawodawca wskazał w nim wprawdzie analogicznie, jak w Instrukcji, że wniesienie prośby nie zawiesza wykonania wyroku, niemniej jednak dodatkowo podał, że oprócz trybunału apelacyjnego również i ustawowy nakaz prawa może spowodować zawieszenie jego wykonania (kan. 1644 § 2). Wynika z powyższego, iż jedynie przepis ustawy lub wyłączna decyzja sędziego działającego z urzędu, oparta na uzasadnionych okolicznościach, może stanowić podstawę do zawieszenia wykonania wyroku. Wola stron i ich ewentualne wnioski z tym zakresie nie mają żadnego znaczenia. Oczywiście sędzia rozważając zawieszenie wykonania wyroku może wziąć pod uwagę wnioski stron, nie są one jednak w żadnej mierze dla niego wiążące, ponieważ ma on opierać się jedynie na obiektywnie ocenianych przez siebie okolicznościach sprawy.

Podkreślić należy, iż trybunał apelacyjny może wydać dekret o zawieszeniu wykonania wyroku już na etapie przyjęcia prośby o ponowne rozpatrzenie sprawy w celu uniknięcia przewidywanej w uzasadniony sposób szkody nie do naprawienia (kan. 1650 § 3). Znajduje to swoje uzasadnienie w dyspozycji kan. 1650 KPK/83 regulującej kwestię wykonania wyroku. Zgodnie z § 3 wymienionego kanonu sędzia zobowiązany do rozpoznania zaskarżenia wyroku, widząc że prawdopodobnie jest ono uzasadnione i że z wykonania wyroku może powstać szkoda nie do naprawienia, może zawiesić jego wykonanie. W sprawach o nieważność małżeństwa regulacja ta jest tym bardziej uzasadniona, że wykonalność wyroku wiąże się z możliwością zawarcia nowego małżeństwa, co z kolei może spowodować nieodwracalne szkody.

Na zakończenie należy jeszcze zwrócić uwagę na to, jak nowe przedstawienie sprawy wygląda w praktyce trybunałów kościelnych. Otóż, okazuje się, iż strony niezwykle rzadko korzystają z tego rodzaju środka przeciw wyrokowego. Wynika to przede wszystkim z trudności, jakie wiążą się z wykazaniem zaistnienia nowych i poważnych dowodów lub argumentów, a także z nieświadomości stron co do dopuszczalności, a nawet istnienia tego rodzaju środka. Ponadto – nawet w razie wniesienia prośby – decyzje trybunału apelacyjnego co do jej dopuszczenia nieraz są negatywne.

*

Podsumowując, należy wskazać, iż prośba o ponowne rozpatrzenie sprawy po podwójnych zgodnych wyrokach stanowi środek przeciw wyrokowi o charakterze wyjątkowym, którego dopuszczenie wiąże się odstępstwem od obowiązującej na gruncie kanonicznego prawa procesowego zasady skuteczności formalno-prawnej dwóch zgodnych orzeczeń w sprawach o nieważność małżeństwa. Zasada ta stanowi dyrektywę wyrażoną w kan. 1684 § 1 KPK/83, zgodnie z którym: „Po tym, gdy wyrok stwierdzający za pierwszym razem nieważność małżeństwa zostanie potwierdzony w trybunale apelacyjnym czy to dekretem, czy drugim wyrokiem, ci, których małżeństwo zostało orzeczone za nieważne, mogą zawrzeć nowe małżeństwo zaraz, gdy dekret lub drugi wyrok zostanie im podany do wiadomości, chyba że zostało to zabronione zakazem zamieszczonym w wyroku lub dekrete albo przez ordynariusza miejsca”. W kontekście prośby o ponowne rozpatrzenie sprawy, wskazana zasada dopiero może być skutecznie realizowana, jeżeli strona nie dysponuje już nowymi i poważnymi dowodami lub argumentami mogącymi stanowić podstawę do ponownego rozpoznania sprawy, zaś w razie ich zaistnienia – jeżeli trybunał apelacyjny nie wyda dekretu o zawieszeniu wykonania wyroku⁹.

Niezależnie od powyższego, należy zauważyć, iż szeroki katalog środków przeciw wyrokowym, zarówno tych mających na celu podważenie ważności wyroku, jak i zapewnienie sprawiedliwości, bezsprzecznie stanowi o trosce prawodawcy o dobro stron postępowania i jak najpełniejsze dojście do prawdy obiektywnej w procesie.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Pontifium Consilium de Legum Textibus, Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii „Dignitas Connubii” (25.01.2005), Citta del Vaticano 2005.

⁹ M. G r e s z a t a, *Iudicium cum principiis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*, Lublin 2008, s. 381-386.

Literatura

- Erlebach Grzegorz, Wybrane kwestie dotyczące rozumienia zgodności wyroków (art. 291 DC), w: *Finis legis Christus. Księga Pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. J. Wroceński, J. Krajczyński, t. I, Warszawa 2009, s. 365-383.
- Greszata Marta, *Iudicium cum principiis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*, Lublin 2008.
- Greszata Marta, Tytuł XII. Podważenie wyroku, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas connubii*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 363-373.
- Gullo Carlo, La „nova causae propositio”, w: *Il processo matrimoniale canonico*, „Studi Giuridici” XXIX, Città del Vaticano 1994, s. 797-823.
- Rozkrut Tomasz, Zasada zgodności formalnej i substancjalnej dwóch wyroków w kanonicznym procesie małżeńskim według Dignitas connubii, w: *Proces małżeński w świetle Dignitas connubii – pierwsze doświadczenia. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 11-12 czerwca 2007 roku. III Ogólnopolskie Forum Sądowe*, red. T. Rozkrut, Tarnów 2008, s. 87-102.
- Stankiewicz Antoni, Le prove e gli argomenti nuovi per il riesame della causa, *Apollianaris* 68 (1995), s. 487-519.
- Sztuchmiller Ryszard, Część II. Proces sporny. Komentarz do kan. 1501-1655, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V: *Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 127-315.

***Nova causae propositio* in the 1983 Code of Canon Law
and in the Process Instruction *Dignitas connubii***

S u m m a r y

The Legislator in the proceedings in annulment of a marriage mentions remedies against the judgement such as an action for nullity of the judgement (*querela nullitatis contra sententiam*), appeal (*appellatio*) and the request for a retrial of the case after two consistent judgments (*nova causae propositio*). The distinction of so many remedies of the judgement may stem from the fact that the judgement can be voidable or unjustified, but the major aim of the proceedings are primarily to get to the objective truth about the contested marriage. Notwithstanding that, *Nova causae propositio* is not an appeal of the judgement in the strict sense of the word, to which the legislator includes the above- mentioned appeals and actions for nullity of the judgement. Admittedly it is a measure against the judgement, however it is not to challenge its validity. The purpose of this institution is to provide justice. Thus, the request for a reconsideration of the case by double- conforming judgements initiate the proceedings in exceptional circumstances and it is an extraordinary remedy against the judgement, ex-

ercise of which is subject to compliance with strict conditions ascertained by the legislator. Proceedings in fact are conducted as a result of bringing this request are allowed only when in the specific case concerning the status of parties with two consistent judgements and there are no other options for a possible appeal.

Słowa kluczowe: proces o nieważność małżeństwa, drugi zgodny wyrok, zaskarżenie wyroku, *nova causae propositio*

Key words: marriage nullity case, two concordant sentences, challenge of the sentence, *nova causae propositio*